

Моделі й стратегії розвитку економіки України

В статті проаналізовано теоретико – методологічну основу розуміння сучасного і моделювання майбутнього економічного розвитку України. Визначені основні заходи державного регулювання, які реалізуються шляхом застосування економічних і організаційно-правових важелів, котрі повинні закласти основи для стійкого довгострокового економічного зростання та підвищення добробуту населення.

The paper analyzes the theoretical - methodological basis for understanding modern and modeling of future economic development of Ukraine. The main measures of state regulation implemented by the use of economic, organizational and legal instruments, which should lay the foundation for sustainable long-term economic growth and welfare.

Ключові слова: моделі економічного розвитку, економічне зростання, інноваційний розвиток, державна програма, трансформаційні процеси

Вступ. Одним з найважливіших завдань розвитку економіки України є розробка реалістичної моделі з урахуванням ендогенних і екзогенних факторів. У цьому напрямі інтенсивно працюють науковці, вищі органи влади, добре розуміючи, що без науково обґрунтованої і реалістичної моделі важко досягти позитивних результатів у майбутньому. В тому переконує вітчизняний досвід проведення радикальних економічних реформ, завдяки яким українська економіка пододала спадно-кризові тенденції, ступивши впевнено на шлях стабілізації.

Постановка завдання. З огляду на актуальність і масштаби світових тенденцій і векторів вітчизняного розвитку аксіоматичного звучання набуває твердження: час дискусій і суперечок навколо них, час картання глобалізації та пов'язаних з нею наслідків минув. Ми змушені визнати, що з трьох можливих варіантів суспільного розвитку - «рух на місці», «рух навздогін», «рух на випередження» - нам найбільше підходить останній, тобто випереджальні

стратегії розвитку [1]. Україна не має їм альтернативи, якщо не хоче опинитися на маргінесі історії та прогресу.

Результати. Адекватність моделей ендо- та екзогенного розвитку для національної економіки розглядається у статті О.С. Петровської [3]. Однак узагальнююче дослідження процесу пошуку моделей економічного розвитку України за весь період незалежності в сучасній історико-економічній науці відсутнє. Питаннями трансформації командно-адміністративної економіки в ринкову цікавилася низка вітчизняних учених. У їхньому колі велися доволі суперечливі дискусії щодо шляхів та основних напрямів економічної політики перехідного періоду. Свої дослідження, переважно дискусійно-полемічного характеру, присвячували відомі українські вчені, зокрема А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Данилишин, С. Єрохін, В. Коломойцев, І. Лукінов, В. Черняк та ін. У своїх публікаціях науковці намагалися знайти й обґрунтувати шляхи переходу від централізованого планово-директивного господарства до ринкової економіки, прагнули виробити єдину методологію, спільні рекомендації владним органам.

Про це, зокрема, йшлося у дискусії "за круглим столом", присвяченій економічній стратегії. [4] Стратегічне планування регіонального розвитку в Україні було запроваджено Законом «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8.09.2005 р. № 2850-IV. З цією метою розроблено Державну стратегію регіонального розвитку України на період до 2015 р., у якій були визначені ключові проблеми розвитку регіонів: 1) низька інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна активність; 2) нерозвинена виробнича та соціальна інфраструктура; 3) зростання регіональних диспропорцій у сфері соціально-економічного розвитку регіонів; 4) слабкі міжрегіональні зв'язки; 5) нерациональне використання людського потенціалу.

В Державній програмі економічного і соціального розвитку України на 2012 рік конкретизовано головні цілі та завдання формування соціально ефективною, політично відповідальною влади інститутів громадянського суспільства; задіяння інноваційно-інвестиційних інструментів оновлення виробничого потенціалу та на цій основі - інтенсифікації інтеграційних процесів у світовий простір і з конкурентоспроможною економікою; посилення соціальної спрямованості результатів економічного зростання; пріоритетного розвитку культурно-духовної сфери[5].

Головною метою Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік є підвищення якості життя населення, динамічний і гармонійний розвиток людини, її духовних, інтелектуальних якостей, соціальної справедливості та зниження рівня бідності. Для того передбачається реалізувати такі заходи: - забезпечення реалізації конституційних прав і свобод громадян шляхом поетапного наближення державних соціальних гарантій та поступового досягнення у 2015р. стовідсоткового прожиткового мінімуму; - подальше реформування системи оплати праці, підвищення її питомої ваги в структурі грошових доходів населення, збільшення частки фонду оплати праці у валовому внутрішньому продукті; - впровадження системи погодинної мінімальної заробітної платні; - посилення захисту купівельної спроможності населення від впливу інфляції та несвоєчасного отримання доходів; - ліквідацію заборгованості з виплати заробітної платні на діючих підприємствах до кінці 2015 р.; - удосконалення нормативно-правової бази з питань відшкодування знецінених грошових заощаджень громадян; - подальше поетапне підвищення посадових окладів (тарифних ставок) працівникам бюджетної сфери; - перехід до оплати праці працівників бюджетної сфери (охорони здоров'я, науки, освіти, культури тощо) на основі Єдиної тарифної сітки; - удосконалення оплати праці працівників органів державної влади, забезпечення стимулюючої ролі посадових окладів та рівних підходів в оплаті праці державних службовців у різних органах державного управління; - поглиблення на засадах соціального партнерства співпраці з об'єднаннями роботодавців та профспілок у соціальній сфері, підвищення їх ролі у колективно-договірному регулюванні праці, детінізації заробітної платні та своєчасної виплати, поліпшенні умов праці, забезпеченні продуктивної зайнятості та соціального страхування.

Здійснення цих заходів забезпечить зростання доходів населення, відновлення стимулюючої та відтворювальної функції заробітної платні, на підвищення якої спрямоване сприяння повній, продуктивній та вільно обраній зайнятості населення, посилення механізмів регулювання ринку праці.

Одним із факторів стабілізації рівня життя є формування сучасної системи страхування. Уряд планує забезпечити подальший розвиток засад соціального страхування, реформування системи пенсійного забезпечення.

Програмою уряду передбачена низка заходів, виконання яких сприятиме створенню прозорої та доступної системи надання адресної допомоги малозабезпеченим верствам населення та підвищення рівня соціальних

гарантій, упорядкуванню системи пільг, забезпеченню повноцінної інтеграції осіб з обмеженими фізичними можливостями у суспільство.

У сфері охорони здоров'я уряд спрямовуватиме свої зусилля на здійснення заходів щодо профілактики захворюваності, підвищення якості та доступності медичної допомоги за рахунок збільшення рівня матеріально-технічного оснащення закладів охорони здоров'я, забезпечення населення ліками та виробами медичного призначення, посилення пропаганди та стимулювання здорового способу життя. Ключове завдання уряду у цій сфері полягає у подальшому покращанні стану здоров'я громадян і підвищенні якості та продовженні тривалості їх життя.

Для забезпечення розвитку системи охорони здоров'я, поліпшення медичного обслуговування населення уряд розв'язуватиме завдання стосовно: - створення умов для сталого розвитку медичної науки, сприяння розробленню науково обґрунтованих новітніх технологій діагностики, лікування та профілактики найбільш поширених і соціально значущих захворювань, збільшення кількості конкурентоспроможних розробок у галузі, оптимізації інноваційної системи з метою максимального використання досягнень сучасної науки в практиці охорони здоров'я; - уряд здійснюватиме заходи для покращання демографічної тенденції, утвердження тендерної рівності, зміцнення інституту сім'ї, посилення відповідальності батьків за життя і виховання дітей, викорінення безпритульності та бездоглядності серед дітей, поліпшення становища молоді.

Одним із головних завдань урядової програми є повне задоволення освітніх потреб особистості та збалансоване задоволення потреб ринку праці у фахівцях, підготовка молоді до самостійного життя, реалізація інших завдань, передбачених Національною доктриною розвитку освіти.

Уряд здійснюватиме заходи щодо посилення прикладної спрямованості наукового забезпечення економіки, підвищення наукомісткості валового внутрішнього продукту як основи конкурентоспроможності країни.

Важливою складовою Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік є забезпечення всебічного доступу до культурних надбань, формування високих духовних запитів громадян, покращання умов творчої діяльності, зміцнення позитивного культурно - мистецького іміджу України у світі.

Утвердження світоглядної терпимості, реалізація конституційних прав і свобод громадян, удосконалення системи фізичного виховання, комплексний розвиток туристичної та рекреаційно-курортної сфери, удосконалення державної міграційної політики, формування громадянського суспільства, прозорість інформаційної політики та інші заходи Урядової програми спрямовані на розвиток людини, створення середовища вільного вибору для кожної людини.

В основі вільного вибору лежать ринкові перетворення в економічній сфері. З метою удосконалення державного регулювання трансформаційними процесами, поліпшення відтворювальних пропорцій ВВП і збільшення частки нагромадження в його структурі, нарощування обсягів інвестиційних ресурсів та їх концентрації на пріоритетних напрямках розвитку уряд зосередить свою роботу на виконанні таких завдань: - запровадженн і регулювання базисних макроекономічних відтворювальних пропорцій (рівня перерозподілу ВВП державою, співвідношення між кінцевим споживанням та інвестиціями, частки оплати праці в структурі ВВП) у процесі розроблення проєктів Прогнозу економічного і соціального розвитку України та Державного бюджету України на відповідний рік; - реформуванні амортизаційної політики та підвищенні ролі в прискоренні оновлення основних фондів, розробленні проєкту Закону України "Про амортизацію"; - удосконаленні системи державного прогнозування та принципів розроблення програм соціально-економічного розвитку; - впровадженні в практику роботи центральних органів виконавчої влади середньострокового бюджетного планування, розробленні ними стратегічних і річних планів діяльності (стратегічного планування) для підвищення обґрунтованості бюджетних запитів та посилення контролю за цільовим та ефективним витрачанням бюджетних коштів.

Одним із важливих інструментів державної політики формування ефективного власника залишається приватизація. Уряд планує забезпечити досягнення якісно нового рівня розвитку приватизаційних процесів шляхом спрямування її на покращання інвестиційного клімату, розвиток ринків товарів і послуг, капіталу і праці, структурну перебудову економіки, збільшення надходження коштів до бюджетів усіх рівнів.

Оскільки державний сектор продовжує відігравати значну роль в економіці, справляючи істотний вплив на темпи економічного зростання, розв'язання соціальних проблем, і є важливим джерелом надходження коштів

до бюджету, уряд зосереджуватиме зусилля на впровадженні сучасної системи управління об'єктами державної власності, забезпеченні прибутковості роботи державних підприємств акціонерних товариств, у статутних фондах яких державна частка перевищує 50 відсотків, підвищенні рівня їх капіталізації, збільшенні бюджетних надходжень від їх діяльності.

Розвиток приватної ініціативи є важливим фактором соціально-економічного зростання, створення нових робочих місць та розв'язання проблем зайнятості, подальшого насичення ринку вітчизняними товарами і послугами, формування середнього класу. Ось чому здійснюватимуться заходи, спрямовані на подальше вдосконалення системи відносин між державою та підприємцями, залучення об'єднань підприємців до участі у підготовці регуляторних актів, створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва, звуження сфери адміністративного втручання в його діяльність. Однак це не повинно позначитися на ролі держави у захисті прав власника та кредитора, удосконаленні процедур відновлення платоспроможності боржника та банкрута.

Оскільки збереження темпів економічного зростання можливе за умови подальшого розвитку ринкових відносин, проблеми формування повноцінного конкурентного середовища на товарних ринках, творення рівних умов для провадження підприємницької діяльності, усунення негативних факторів у сфері регулювання природних монополій, зменшення залежності економічної діяльності від монопольних секторів постійно перебуватимуть у полі зору уряду. Створення конкурентних умов пов'язане з належною фінансовою політикою. У тому зв'язку уряд вживатиме заходи, спрямовані на нарощування інвестиційної складової економічного зростання на основі прискореного розвитку фінансової інфраструктури, банківського сектора, фондового ринку, істотного вдосконалення корпоративного управління, забезпечення відкритості і прозорості функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, залучення грошових ресурсів населення до інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств через інститути небанківського фінансового сектора. Значним у тому відношенні чинником повинна стати розбудова прозорої, зрозумілої та справедливої податкової системи, яка має стати рушійною силою розвитку підприємництва.

З метою посилення впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток уряд здійснюватиме заходи, спрямовані на підвищення

рівня збалансованості і прозорості бюджету, ефективності витрачання бюджетних коштів, удосконалення міжбюджетних відносин, забезпечення якісного виконання бюджетів усіх рівнів, здійснення дієвого фінансового контролю. У тому контексті важливим є:

- забезпечення ефективного функціонування системи державних закупівель і державного замовлення як важелів державного регулювання економіки та підвищення ефективності використання державних коштів, унеможливлення фінансових порушень та проявів корупції у цій сфері;

- удосконалення системи державного матеріального резерву та накопичення запасів стратегічно важливих ресурсів, які б забезпечували економічну і продовольчу безпеку держави та її першочергові потреби;

- проведення економічних реформ, поглиблення політичного діалогу, розширення галузевого співробітництва (енергетичного, транспортного, космічного тощо) сприятимуть прискоренню інтеграції України у світовий економічний простір.

Основним завданням на сучасному етапі є створення належної бази для набуття Україною повноправного членства в ЄС, формування в суспільстві проєвропейської більшості.

Ефективне здійснення соціально-економічної політики у зазначених напрямках вимагає удосконалення системи державного управління, яке є важливим компонентом Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік. Саме відповідальність набуває нині й у перспективі особливого державотворчого значення із врахуванням особливостей потенціалів регіонів.

Останні вимагають зростання координуючої ролі держави в реалізації регіональної політики.

З цією метою важливим є створення умов для динамічного і збалансованого розвитку регіонів, пом'якшення міжрегіональних диспропорцій, підвищення конкурентоспроможності їх економіки, посилення спроможності органів місцевого самоврядування з надання державних та громадських послуг на рівні державних соціальних стандартів, наближення регіональної політики до принципів, що застосовуються в країнах ЄС.

Стрижнем підвищення конкурентоспроможності економіки є її структурна перебудова та інноваційне оновлення шляхом: - розвитку інноваційної структури, у тому числі технологічних парків, технополісів,

бізнес-інкубаторів, державних небанківських фінансово-кредитних установ; - удосконалення нормативно-правової бази з питань регулювання інноваційної діяльності, зокрема у галузі трансферу технологій, упорядкування оцінювання об'єктів інтелектуальної власності з метою її комерціалізації; - стимулювання інноваційної діяльності, впровадження механізму державного замовлення на реалізацію пріоритетних інноваційних проектів, підвищення інноваційної активності малого і середнього підприємництва; - запровадження механізмів стимулювання інвестування інноваційної діяльності, зокрема довгострокового кредитування за допомогою інструментів рефінансування комерційних банків, спрямування на інноваційне оновлення коштів, отриманих від ліквідації нематеріальних активів; - активізації регіональної інноваційної політики через розроблення бази регіональних пріоритетів інноваційної діяльності програм науково-технічного та інноваційного розвитку регіонів, створення регіональних промислових кластерів, центрів передачі розповсюдження високих технологій, комунальних небанківських фінансово-кредитних установ, розвитку регіональної мережі науково-технічної та інноваційної інформації; - концентрації фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів держави на провідних напрямках науково-технологічного оновлення виробництва шляхом розроблення та реалізації середньострокових галузевих і регіональних пріоритетів інноваційної діяльності.

Інноваційний процес, як видно, стосується усіх секторів економіки, її галузей і регіонів. У тому напрямі приводитиметься аграрна політика, головне завдання якої полягає у зміцненні продовольчої безпеки України.

Що стосується паливно-енергетичного комплексу, то тут важливим завданням є: - створення прозорих конкурентних та ефективних ринків енергоносіїв, адаптація підприємств паливно-енергетичного комплексу до роботи в ринкових умовах; - ефективне використання енергетичного потенціалу та розвиток власного виробництва енергоносіїв, диверсифікація джерел енергозабезпечення та інтеграція енергосистем, зміцнення енергетичної безпеки країни.

Зокрема йдеться про виконання завдань щодо підвищення рівня безпеки та охорони праці шахтарів, розв'язання соціальних проблем у вугільній галузі.

Важливою складовою Програми є створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного виробництва, впровадження високих наукоємних

конкурентоспроможних технологій, зменшення залежності від імпорتنих поставок.

Тут йдеться про всі галузі економіки, зокрема про задоволення потреб агропромислового комплексу у продукції машинобудування та засобах хімії, про захист внутрішнього ринку, розвиток перспективних високотехнологічних галузей (космічної, телекомунікацій, зв'язку).

Складовими Урядової програми є подальший розвиток транспорту і дорожнього господарства, розвиток будівельного комплексу, підвищення ефективності роботи житлово-комунального господарства.

Програма уряду передбачає поліпшення безпеки життєдіяльності населення, зменшення негативних наслідків Чорнобильської катастрофи, реалізацію ефективних заходів, спрямованих на охорону довкілля.

Висновки. Викладені основні складові Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік свідчать, що вона охоплює всі компоненти української економічної перспективи, спирається на інноваційні технології та духовні цінності. Така органічність Програми, її реалістичне наповнення слугують гарантією ефективної реалізації, відповідальність за що бере Український Уряд. Як сказано у Програмі «Україна для людей», уряд усвідомлює важливість і складність завдань, високу відповідальність за якісні перетворення в усіх сферах суспільного життя - економічній, соціальній, духовній - і переконаний, що іншого шляху утвердження соціально орієнтованої інноваційної моделі розвитку, ніж рішуче проведення ринкових реформ, в українського суспільства немає.

Таким чином, система національної економіки і стратегічні засади її довгострокового розвитку тісно взаємопов'язані. Спираючись на наукові основи, що враховують ендогенні та екзогенні чинники розвитку, модель національної економіки слугує дороговказом у розбудові української соціально-економічної перспективи, метою якої є підвищення добробуту народу і кожної особи.

Звичайно, у процесі розвитку України на визначений період виникатимуть нові завдання і проблеми, але вони будуть успішно розвиватися на основі вже нагромадженого потенціалу і набутого державотворчого досвіду. Це найбільший гарант розвитку національної економіки в стратегічній перспективі.

Література

1. Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ. Монографія. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
2. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: Наук. вид./ Гальчинський А – К.: Либідь, 2006. – 312 с.
3. Петровська О.С. Сучасна модель економічного розвитку національної економіки / О.С. Петровська // Економічна теорія. – 2008. - № 1. – С. 30 – 40.
4. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів «круглого столу» / за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 88 с.
5. Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2012. – 416 с.